

УДК 342.9(075.8)

С.А. АНТОНЕНКО, завідувач науковим відділом НДЦПІ АПрНУ**ДО ПИТАННЯ ЕВОЛЮЦІОНУВАННЯ ЗМІСТУ
ДЕЯКИХ ТЕРМІНІВ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Анотація. У статті розглядаються питання еволюції змісту деяких термінів, що використовуються законодавством України, під впливом науково-технічного прогресу.

Кінець двадцятого – початок двадцять першого століть відмічені бурхливим розвитком комп’ютерної техніки та інформаційних технологій, які увійшли у життя майже кожної людини, так чи інакше вплинувши на нього і ставши явищем, яке докорінно змінило світ. Порівнюючи умови праці сучасних юристів, що склалися як наслідок науково-технічного прогресу, з умовами, в яких жили та діяли їх попередники років 20-30 тому, слід відзначити, що на заміну паперовим технологіям зберігання та відображення інформації прийшли потужні персональні комп’ютери зі спеціалізованим програмним забезпеченням та інформаційно-пошуковими системами в галузі права, що мають ефективні способи пошуку, зберігання, доступу, оперування необхідною інформацією.

Ще на початку 90-х років минулого століття багато хто із професійних юристів вимушений був вести свою персональну картотеку з паперовими виданнями, де були опубліковані ті чи інші нормативні акти, що використовувалися в роботі. Найбільш старанні з них для прискорення пошуку у власних зібраннях навіть переймали та адаптували для своїх потреб деякі з бібліотечних методів класифікації документів – створювали теки, знову таки ж із паперовими картками, на які переписували деяку первинну інформацію з документів, а також ознаки шаф, полиць, назви, номери та сторінки видань.

З часом все те пішло у небуття, залишивши лише спогади людей, що працювали в тих умовах, та подив у інших – їх наступників, який виникає іноді від спілкування з людьми, що змінювали засоби і методи, розвивали та впроваджували нові технології. Шафи, полиці, теки з паперами, чисельний штат друкарів з машинками типу «Ятрань», що були одним із символів законотворчого процесу в стінах Верховної Ради, не були їх обраною кінцевою метою, а лише відправним етапом в подальшому розвитку нових інформаційних технологій.

Що маємо на сьогодні в Україні з того, що створює умови для якісної, професійної роботи як законотворців так і практикуючих юристів?

Маємо унікальну потужну державну інформаційну електронну правову базу даних, що створена і підтримується працею колективів Управління комп’ютеризованих систем Апарату Верховної Ради України та Науково-дослідного центру правової інформатики Академії правових наук України, та містить понад 300 000 документів з можливістю перегляду всіх попередніх редакцій, а також потужним пошуковим та аналітичним механізмом відкритого доступу до неї в on-line режимі за допомогою інтернет за адресою www.rada.gov.ua або через інтерфейс ІПС «Законодавство». Маємо термінологію законодавства України, що містить понад 45 000 термінів, які використовуються в нормативно-правових актах.

З цим зрозуміло: завдання, що ставилися кілька десятків років тому по створенню ефективних інформаційно-пошукових систем у галузі права, – виконані, інформаційні бази та системи – створені, впроваджені, підтримуються в контрольному стані,

розвиваються та мають попит користувачів.

А як на сьогодні йдуть справи з якістю самих текстів нормативно-правових документів, що включаються до баз даних, самою суттю їх, визначеннями, термінологією, що зафіксована в них? Наскільки їх розробники розуміють ті процеси, яким намагаються давати назви, визначення, оцінки? Наскільки життєздатним є те, що вийшло в результаті творіння?

Так, наприклад, існує проект Закону про внесення змін до Закону України "Про науково-технічну інформацію" № 3303 від 20.10.2008, що містить в собі визначення деяких термінів.

Автора, як фахівця в галузі інформаційних технологій, що займається розробкою, підтримкою, впровадженням інформаційно-пошукових систем у галузі права більше двадцяти років, і знає конструкцію їх «з середини», не могло не зацікавити визначення деяких із термінів у названому законопроекті:

- «довідково-пошуковий апарат — це сукупність упорядкованих вторинних документів, що створюються для пошуку першоджерел»;
- «довідково-інформаційний фонд — це сукупність упорядкованих первинних документів і вторинних документів, що створюються для пошуку першоджерел».

Прочитавши спочатку визначення цих термінів, помічаєш, що йдеться про «класичну» докомп'ютерну технологію класифікації та пошуку документів в бібліотеках, де дійсно для цього створюються допоміжні паперові вторинні документи на основі даних із першоджерел. Але детальніше ознайомившись із текстом законопроекту і вивчивши додатки до нього, у тому числі зведені фінансово-економічні розрахунки, в яких йдеться про «оплату доступу до світових інформаційних ресурсів, придбання техніки, створення автоматизованої інформаційної системи, підключення та оплата доступу до Інтернет, придбання ліцензійного програмного продукту, створення системи захисту інформації, розробка системи програмно-технологічного управління, придбання ліцензійного програмного забезпечення та розробка власного...», я зрозумів, що нічого не збагнув з прочитаного, що безнадійно відстав від життя і тому вимушений був інтенсивно зайнятися самоосвітою.

Уважно переглянувши матеріали, що розміщені на російськомовному сайті Державної науково-технічної бібліотеки України за адресою <http://ntbu.ru/sp/> та аналогічних інтернет-джерелах, я цілком зрозумів, що мають на увазі бібліотекарі, коли використовують терміни: «інформація», «документ», «первинний документ», «вторинний документ», «довідково-пошуковий апарат», «інформаційно-пошукова система», «класифікація документів». Але, на жаль, ці визначення, що містяться там, сформульовані для паперової технології обробки інформації, в якій інформаційні видання, каталоги, картотеки, бібліографічні видання, довідкова література – є цілком логічними та завершеними елементами могутньої неелектронної інформаційно-пошукової системи, яку бібліотекарі створювали та підтримували на протязі століть, доки персональний комп'ютер та інформаційні технології не зустрілися на їх шляху...

Чіткі, зважені визначення термінів «документ», «первинний документ», «вторинний документ» містяться в Законі України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ «Про інформацію»:

- «документ - це передбачена законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носіїві»;
- «первинний документ - це документ, що містить в собі вихідну інформацію»;
- «вторинний документ - це документ, що являє собою результат аналітико-синтетичної та іншої переробки одного або кількох документів».

Все визначено точно, лаконічно і цілком зрозуміло, але жодна інформація щодо технологій, які б вимагали необхідності створення вторинних документів для пошуку першоджерел в цьому законі відсутня. Відсутня вона і в інших нормативних актах України, ретельно переглянутих мною за повнотекстовим пошуком «вторинний документ».

Дещо щодо змісту «вторинного документу» прояснила знайдена фраза «облік вторинних документів (картотек)» у підрозділі «довідково-інформаційна робота» з наказу Міністерства культури і туризму України «Про застосування Тимчасових примірних норм часу на основні процеси бібліотечної роботи» №496 від 19.07.2005 року.

Наступною знахідкою був розділ 8.2. «Довідковий апарат архіву» у Рішенні Колегії Держкомархіву від 03.02.2004 року «Про основні правила роботи державних архівів України», який визначав:

- «довідковий апарат архіву – сукупність архівних описань у вигляді взаємопов'язаних архівних довідників, у тому числі електронних, і баз даних, призначених для пошуку документів і архівної інформації»;

- «довідковий апарат архіву формується на єдиних науково-методичних засадах через одноразове створення вторинної документної інформації без повторного звернення до документів».

Так все ж таки: «вторинна документна інформація», архаїчний «вторинний документ», чи може ще щось інше? На чому зупинитися в часи електронного уряду та інформаційного суспільства?

Більше документів з визначеннями та посиланнями на «вторинний документ» в нормативній базі України не знайшлося.

Але знайшлися цікаві документи на теренах СНД.

Так, в Модельному бібліотечному кодексі для держав-учасниць СНД (частина друга), затвердженому Постановою Асамблеї держав-учасниць СНД №12-11 від 08.12.1998 року визначено: «справочно-поисковый аппарат библиотеки – совокупность справочных, библиографических, информационных изданий, карточных и электронных каталогов, баз данных, предназначенная для поиска информации в научных, культурных, образовательных и просветительских целях».

Звідси нові запитання?

Чи можна в наш час назвати базу даних, тезаурус, класифікатор, гіперпосилання – вторинним документом?

Так, наприклад, країни – члени Європейського Союзу використовують для індексації нормативних документів багатомовний тезаурус EUROVOC. Так EUROVOC це «вторинний документ» чи ні? А якщо вторинний, то від чого вторинний?

Гіперпосилання, що пов'язують документи між собою в сучасних базах даних і є по суті своїй числами, довжиною з декілька байт, – це «вторинні документи» чи ні?

Відповідь проста – не має в сучасних інформаційно-пошукових системах незрозумілих «вторинних документів, що створюються для пошуку». Є сучасні технології і є сучасні зрозумілі терміни і визначення, що відповідають цим технологіям, а інші визначення колись описували свої технології, які застаріли.

І звідси ще одне побажання – писати закони треба сучасною мовою, може тоді буде більше порядку та визначеності.

Використана література

1. Про інформацію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

2. Про науково-технічну інформацію : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.
3. Про застосування Тимчасових примірних норм часу на основні процеси бібліотечної роботи : Наказ Міністерства культури і туризму України від 19.07.2005 №496. – (Бібліотека баз даних і знань у галузі держави і права : ПС “Законодавство” / Науково-дослідний центр правової інформатики Академії правових наук України). – К., 2009.
4. Модельний бібліотечний кодекс для держав-учасниць СНД (частина друга) : Постанова Асамблеї держав-учасниць СНД від 08.12.1998 №12-11. – (Бібліотека баз даних і знань у галузі держави і права : ПС “Законодавство” / Науково-дослідний центр правової інформатики Академії правових наук України). – К., 2009.
5. Системна інформатизація законотворчої та правоохоронної діяльності : монографія ; кер. авт. кол. Швець М. Я. – К. : Навч. книга, 2005. – 639 с.

~~~~~ * * * ~~~~~